

*Слободан Јанковић**

Институт за међународну политику и привреду, Београд

ИТАЛИЈАНСКА ПОЛИТИКА НА ЈУЖНОМ И ИСТОЧНОМ СРЕДОЗЕМЉУ**

Сажетак

Италија је важан актер у макро регији Средоземља. Посебно проблематични и изазовни процеси у овом делу света захтевају нарочиту пажњу истраживача. Један од начина за разумевање поменутих процеса је њихово посматрање са римске осматрачнице. Како би што боље објаснио италијанску политику на Јужном и источном Средоземљу, аутор примењује италијанску неокласичну геополитичку школу. Аутор најпре указује на валидност тог приступа, међу различитим теоријским полазиштима, те користећи анализу садржаја, економску статистику и геополитичку анализу приступа истраживачком проблему. Јанковић указује на корене савремене политике Италије, геополитичке и економске факторе и унутрашњу политику. Чланак је подељен на три неједнаке целине, од којих је централна додано подељена на четири под целине. У њима се анализирају извори за анализу, геополитички значај Средоземља за Италију, војне мисије и односи са Либијом, Египтом и Турском. Коначно, аутор наглашава улогу политичке воље у вођењу спољне политике и тврди да је Рим делимично изгубио позиције упркос вишеструком: геополитичком, историјском и економском значају поменуте макро-регије.

Кључне речи: Италија, Средоземље, геополитика, спољна трговина, Либија, политичка воља.

* slobodan@diplomacy.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2020. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2020. године.

УВОД

Урођена у Средоземље Италија је историјски, географски, економски и политички поморска земља. Море у коме су флоте са Апенина биле, ако не доминантне, онда међу најбитнијим већ више од два миленијума, представља спону Африке и Западне Европе. Италија је отворена ка Средоземљу али на истоку и ка Јадрану и Балканском полуострву. У зависности од политичке, економске и коначно војне снаге, некадашње државе (од Рима до Венеције, Ђенове, Пизе и Фиренце) са средишњег европског полуострва на највећем унутрашњем мору (Средоземљу) настојале су да се наметну осталим приобалним државама или да остваре значајан утицај и економску добит. Италија се одмах од уједињења (1861) окреће мору и покушава да попут старих колонијалних сила и она оствари своје интересне зоне. Данашња Република Италија, чланица ЕУ и НАТО са шездесетак милиона становника, економски, војно и политички везана са осталим западним земљама несумњиво има умањену аутономију у спољној политици. Но, разумевање спољнополитичких амбиција и домета треће економије ЕУ, чланице Г7 (која је традиционално један од два највећа економска партнера Србије) свакако представља занимљиву тему за разумевање политичких прилика на Средоземљу. Нови развој односа у источном Средоземљу, промена савезништава устројених у периоду након Арапског пролећа, нерегуларне миграције, руске интервенције у Сирији и наглашене турске амбиције, наглашавају потребу за разумевањем начина на који се Италија носи са изазовима у том делу света. Дакле, предмет текста који следи биће политика Рима на *Mare Nostrum*, у периоду који почиње са свргавањем Гадафија са власти у Либији, како би се усредсредили на савремени развој догађаја. Циљ је разумевање спољнополитичког деловања ове државе у склопу ширих медитеранских односа који постају све занимљивији.

Приступ анализи може бити конструктивистички, али такав мало говори о самој политици, а више о начинима пропаганде. Либерални приступ анализи деловања државе покушава да њено деловање смести у неки од унапред задатих оквира, демократизације, међународне сарадње. Шта више,

теорија о демократском миру би посрнула на примеру Либије и изградње демократских институција од стране ЕУ и у оквиру ње Италије. Додуше, овај пример би потврдио осврт о агресивности демократских интервенција, на који је више пута указано. (Ajzenhamer 2017, 269, 272; Korać, Stekić, 2019) Слично је и са осталим приступима међународним односима који тек парцијално настоје да објасне или прикажу деловање државе, више као тест саме теорије него као разумевање конкретног понашања актера.¹ Драгана Дабић (Dabić 2017, 336) и Марина Костић (Kostić 2017, 297) наводе Роберта Кокса (Robert W. Cox) и критичку теорију међународних односа која указује на односе моћи који нису поједностављени као у два доминантна теоријска правца мишљења, реалистичком и либералистичком. Постколонијалне теорије као и феминистичка такође имају другачији приступ, но прва групација је сувише шаролика да би се могла сматрати јединственим приступом, и тек се парцијално може бавити пигањем италијанске медитеранске политике у оном домену који се тиче миграција и односа са Оријентом. Феминистичке теорије опет наглашавају пресликавање улоге група које поседују моћ са нивоа групе на транснационални ниво, уз запостављање географског фактора и анализе која би испитала италијанску позицију унутар Запада.² Фирон у анализи утицаја унутрашње на спољну политику примећује како (ригидно као код Волца) системска теорија у потпуности занемарује (апстрахује) посебне одлике неке државе како би схватила њено деловање. (Fearon 1998, 291) Такво схватање је у потпуности неисторијско, статично и тиме нереално. Обраћање пажње на унутрашњу политику као фактора који утиче на деловање државе у међународним односима није ново, заправо је старије од савремених теорија о теоријама. Оно је од средине осамдесетих добијало поново на значају, све негде до средине деведесетих година прошлог века.³ У овом случају индикативани су радови који разматрају деловање неке

1 О разлозима зашто теорије међународних односа не помажу сагледавању стварности међународне политике, економије и безбедности види више у: Слободан Јанковић, *Англоамеричка обмана*, Београд 2017.

2 О поменутим приступима види тематски број часописа Међународни проблеми: Srđan Korać (ur.), "Proučavanje međunarodnih odnosa u tesnacu? Stanje debate na početku 21. veka", *Međunarodni problemi*, Vol. LXIX, br. 2-3, 2017, str. 171-394.

3 О томе види посебно у чланку: James D. Fearon, "Domestic Politics, Foreign Policy, and Theories of International Relations", нав. дело.

државе у одређеној администрацији. Тако, на пример Карбоне и Коралуцо разматрају спољну политику Италије на Средоземљу у периодима влада Романа Продија (Romano Prodi) и Силвија Берлусконија (Silvio Berlusconi). (Carbone & Coralluzzo 2009). Иако флексибилнији, Коксов приступ није у довољној мери подесан за разумевање регионалне политике и конкретно спољне политике једне државе. Као најподеснији оквир за разумевање италијанске средоземне политике у тексту ће се користити неокласична италијанска геополитичка анализа.⁴ Овај приступ даје највећи значај политичкој вољи (власти) да употребе географске и историјске елементе у свом деловању. Дакле, историја и посебно географске одлике су секундарне, али не и без значаја за разумевање понашања одређеног актера међународних односа. Наведени елемент воље (volontà), отуда волунтаризам, како је говорио Ернесто Маси (Ernesto Massi), што упућује на унутрашњу политику као фактор који утиче на понашање државе. (Perrone, 2016, 44). Тиме се наглашава оно што се у међународним односима назива агент у односу на структуру самих односа. Као што је познато и ван академских кругова, деловање агента је условљено унутрашњим и спољним околностима и може бити и на штету самог актера, тј. државе у овом случају. Вент је још 1987. указао да тада водећи правци у структурном промишљању међународних односа, неореализам и теорија светског система (Волерстин и други), полазе од претпоставке о: “држави агенсу (актеру) или системској структури као онтолошки (суштински) примитивним јединицама. Следствена последица по неореализам и теорију светског система је једна неспособност објашњавања својстава и узрочних ефеката њихових полазних јединица анализе. Тај недостатак озбиљно угрожава њихов потенцијал за објашњење деловања државе.” (Wendt, 1987, 337). Доминантни приступи у реалистичкој али и у либералистичкој школи мишљења, махом не разматрају деловање доносиоца одлука чиме заправо донекле следе биолошка схватања деловања државе (идеје о држави као о организму, Кјелен), или пак пресликавају еволуционистичку идеју природне селекције која води униформном понашању јединица система (Lebow, 2013, 3). Заправо, такво схватање

4 О италијанској класичној и неокласичној геополитичкој школи види у: Slobodan Janković, “Geopolitička misao apeninskog poluostrva: učitelji i učenici”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXII, br. 1, 2020, str. 101–125.

се може приказати и као механицистичко. Тако се сложене друштвено-политичке организације сагледавају у духу сцијентистичког, позитивистичког приступа који друштвену науку настоји да самери и подреди принципима и категоријама из природних наука. У том смислу, држава је представљена као јединствени механизам који делује увек на један исти начин. Италијанска класична и неокласична геополитичка школа разматрањем деловања политичке воље (елите) и анализом историјских корена помаже да се боље и тачније разуме понашање актера на међународној сцени.⁵ Она у комбинацији са модификованим Лејковим хијерархијским моделом међународне хијерархије у којој доминантна сила утиче не само на спољну политику државе која се на њу ослања, већ и на њене унутрашње политичке процесе (Јанковић, 2018, 157). Тако Еторе Греко (Ettore Greco) указује на занемарени значај везе унутрашње и спољне политике у анализи деловања држава на међународној арени. (Greco, 2018, 19).

ИТАЛИЈА И СРЕДОЗЕМЉЕ

Извори за анализу

Историја Италије великим делом исписана је на Средоземљу, отуда је сваки покушај прегледа литературе на ту тему више него претенциозан. Тема овог текста је савремена италијанска политика на том простору омеђеном јужном Европом, Балканом, зашадном Азијом и северном Адфриком, онаква каква је од изнуђеног учешћа у НАТО агресији на Либију, дакле од 2011. године до данас. На ту тему постоји довољно објављених студија, превасходно у тамошњим часописима посвећеним изучавању геополитике и међународних односа, попут *Геополитике* и *Лимеса*, али и анализа института ИСПИ (ISPI) и ИАЕ (IAE), квалитетних стручних радова на порталима посвећеним анализи безбедносне политике и геополитике те спорадично и више посредно у часопису на енглеском *Mediterranean Politics*. Сумарни преглед политике влада у Риму на Средоземљу може се наћи на страницама Института за

⁵ У том смислу Давутоглуов концепт о историјској дубини се нехотице наслања на италијанску мисао (Давутоглу, 2014).

изучавање спољне политике (Istituto per gli studi di politica internazionale). Ту је наведено како је још од педесетих година започела политика сарадње са арапским државама, уз паралелну експанзију италијанске енергетске компаније ЕНИ. (ISPI 2016). Аутор ИСПИјевог коментара, Антонио Варсори напомиње да је то била политика дела лево оријентисаних демохришћана, што се наставља и касније, посебно од седамдесетих када званични Рим сарађује са Арафатовим ПЛОом. Варсори касније помиње како Берлусконијева влада десног центра прави заокрет тиме што се окреће бољим односима са Израелом, мада наставља одличне односе са арапском светом. Дакле, јасно је да из те визуре промене у спољној политици и последично понашање Италије у Средоземљу, зависе (барем делимично) и од унутрашње политике, то јест доносиоца одлука. О војним мисијама Италије, самосталним или у оквиру међународних операција (УН, НАТО, ЕУ), има више студија. О томе пишу и војни аналитичари и стручњаци за међународне односе. У сврху разумевања политике Рима на Средоземљу користићемо и извештаје за италијански парламент и војску. Сајт министарства одбране као и сајт *analisiidifesa* пружају доста стручних анализа.

ГЕОПОЛИТИЧКА ОСНОВА

Италија, нација са око 60 милиона становника, са острвима има око 7400 km морске обале.⁶ Излази на четири мања мора, Лигуријско и Тиренско на западу и Јадранско и јонско на истоку док на југу има отворен приступ на Средоземно море. Највеће луке апенинске републике су Ђенова на северу и Ђоја Тауро (Gioia Tauro) на југу, које су најзначајније за контејнерски транспорт. Ла Специа и Гаета на Западу су уједно важне као места изградње војних бродова, Таранто и Бари на југу, битне су и за пројекцију војне силе у Средоземљу, док су Равена и Трст најзначајније луке на Јадрану. Ђенова и Ђоја Тауро су 2019. године биле међу 15 највећих лука у Европи по количини робе превезене контејнерима са 2635

6 Процене према разним изворима су различите. Упоредити: "Italia", <https://www.global-geografia.com/europa/italia.htm> ; и "Itàlia (geografia e storia)", De Agostini, <https://www.sapere.it/enciclopedia/Itàlia+%28geografia+e+storia%29.html> .

и 2523 теу робе те године.⁷ Са 68 милиона тона робе која је прошла 2019. кроз њене докове, Ђенова је водећа италијанска лука по диверзитету робе, укупном саобраћају и економској добити. (Ports of Genoa). Трговачка и војна флотила су значајне на европском и делимично на светском нивоу. С обзиром да је Грчка водећа у свету у смислу укупне носивости (тонаже) флоте она је прва и у Европи. (UNCTAD 2019, 37). Италијани поседују четврту медитеранску флоту по тим критеријумима иза Грчке, Монака и Турске. (Исто). Према броју војних бродова војна морнарица те земље је 11. на свету, но та статистика је заводљива због убрајања свих врста пловила. Суштински војна флота броји два носача авиона за хеликоптере и авионе са кратком пистом, осам подморница, 12 фрегата и других са укупно 90 јединица, наравно не рачунајући глисере. Међутим, правих бојних бродова је још мање, јер је четрдесетак намењено за снабдевање, логистику и друге послове. (Marina militare 2020). Осим тога, Италија има три војна арсенала, тј. луке у којима се одржавају и поправљају бродови. Бригада Сан Марко (Свети Марко, по заштитнику Венеције) има формацијски 3800 људи и представља амфибијску јединицу за брзо реаговање. Поред тога, једна од десет највећих корпорација на свету за прављење наоружања, између осталог и оног за потребе ратне морнарице, је италијанска компанија Леонардо. Дакле, Италија има предуслове за пројекцију војне поморске силе.

Средоземље постаје поприште сукобљавања и одмеравања снага свих великих сила, уз јачање локалних актера попут Турске или Француске. Значајно је да су италијанска острва, Сицилија и Сардинија, највећа на Средоземном мору. Сицилија је ту значајнија као мост ка северној Африци уз мања, попут Лампедузе, које је свега 165 километара удаљена од обала Туниса. Историјски Италија има интересе у околним земљама економски значајно мање развијеним, на Балканском полуострву, у Северној Африци у на Блиском истоку. На Балкану, Албанија која је дуго била објекат италијанских аспирација геостратешки је битна за контролу Јадрана, па се

7 Највећи контејнерски саобраћај у Средоземљу тренутно има грчки Пиреј којим управља кинеска компанија Коско (COSCO Shipping Ports Limited). Види: "Top 15 container ports in Europe", *Porteconomics* FEBRUARY 21ST, 2020, <https://www.porteconomics.eu/2020/02/21/top-15-container-ports-in-europe-in-2019-teu-volumes-and-growth-rates/>

тима делимично објашњава стална намера Рима да најближе сарађује и колико је могуће, контролише малог прекоморског суседа. Осим тога, Италија је након Другог светског рата настојала да развије што боље односе са бившом колонијом Либијом, у чему је била заиста и успешна. (Cereghino, Fasanel-la 2015a, 237, 265-66; Cereghino, Fasanella 2015b, 240, 241, 249). Велики ангажман војске у оквиру мировне мисије УН у Либану послужио је у периоду 1982-1984. Италији као наставак добрих односа са арапским светом, између осталог јер је омогућио трансфер припадника Палестинске ослободилачке организације (ПЛО). Тада је Италија, као и Ватикан, водила про-арапску политику. (ISPI 2016). Лошији односи са Израелом настављени су до деведесетих година и тек од 2001. са другом владом Берлусконија од 2001. године почињу јавно и бољи односи са јеврејском државом, мада ће све Берлусконијеве владе наставити добре односе и са исламским светом. Сарадња са Либијом била је значајна за Рим како због низа лукративних споразума, на првом месту експлоатације нафте, тако и због контроле миграција. Италијанске владе, а поготову Берлусконијеве, учиниле су много у проширивању сарадње двају земаља. Тако је 2008. потписан а 3.2.2009. ратификован Споразум пријатељства, партнерства и сарадње (“Trattato di amicizia, partenariato e cooperazione”) званичних Триполија и Рима. Италијанска Уникредит банка (UniCredit) прва је западна банка којој је дозвољено да отвори испоставу у Либији. (Keay 2011). Споразум је гарантовао пореске олакшице, заједничка улагања, продају наоружања, повећану експлоатацију нафте и гаса од стране италијанске ЕНИ, изградњу аутопута дуж целе либијске обале, појачану контролу граница и низ других облика сарадње. Италијанске компаније које се баве војним технологијама, тадашња Финмеканика (данас део групе Leonardo) и Алениа (Alenia) добили су уговоре о испоруци хеликоптера, извиђачког авиона и опреме за надзор границе. Поред грађевине, банкарства, и енергената италијанске компаније су добиле послове у области телекомуникација, путног и железничког саобраћаја и туризма. Већ у другој половини 2009. број илегалних имиграната који су преко те земље стизали у Италију опао је за 90% на годишњем нивоу. (Iacovini 2010, 2). Сличну политику економско-енергетске

експанзије Италија је водила и према Ирану, где је постала кључни економски партнер из ЕУ током 2010. године. Упркос дипломатској сарадњи са јеврејском државом, италија је те године повећала увоз из Ирана у односу на 2009. за 141,1% (док је увоз из Израела порастао један одсто). (Ministero dello Sviluppo economico, 2011, 161, 169).

У првој деценији 21. века Италијанска република је скоро дуплирала вредност размењених добара са земљама Средоземља са растом од 94,2% (са 32,6 на 63,3 милијарди евра), што је по вредности надмашило укупну немачку и француску размену са тим земљама. (SRM, 2011, 21-2). Земље које су у овом периоду највише увозиле из Италије на Средоземљу су Турска, Тунис, Алжир, Египат и Либија (SRM, 155).

ПОЛИТИКА ОД 2011. ГОДИНЕ

Прави крах Берлусконијевих влада и почетак нових крупних промена у Средоземљу била је арапска зима и посебно значајно за Италију, пад Гадафија. Операција „Одисејева зора”, коју су започеле Француска, Велика Британија и САД 19. марта 2011. је сумрак за позиције Рима у некадашњој колонији. Као део НАТО и ЕУ те у хијерархијски подређеном положају у односу на САД, а преко интересних неформалних и полуформалних група подложна утицајима и из Велике Британије, Италија није имала пуно избора.⁸ Већ у фебруару италијанска војска шаље бродове ради евакуације својих грађана, а од почетка марта шаље 25 тона помоћи побуњеницима. Дан након почетка операција и поред договора о вечном пријатељству потписаног са Либијом, Италија даје 7 аеродрома на коришћење НАТО

8 Види о томе у претходним периодима нпр: Maria Jose Cereghino, Giovanni Fasanel-la, *Colonia Italia*, нав. дело; Слободан Јанковић, “Италијански иредентизам у оквиру народноослободилачких покрета у Аустроугарској”, *Politeia* Научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања, Бања Лука 2014, стр. 217-234. Недостаје научна литература на тему утицаја неформалних и полуформалних структура у савременом добу јер просто нема доступних докумената. Али тврдити да се светски и талијански моћници састају преваходно ради испијања чаја, вина и коментарисања крикета, фудбала или моде је смешно. Истом аргументацијом би неки истраживач пре објављивања докумената које су истражили Ђерегини и Фазанела могао тврдити да се политика води на основу јавно усвојених докумената и у складу са јавно прокламованим циљевима, те да тајне службе страних земаља немају ништа са терористима, креирањем и утицањем на кључне политичке токове неке земље, у овом случају Италије.

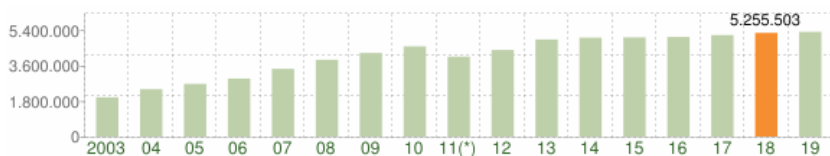
савезницима. (Braneschi 2019, 204), Било је евидентно како Италија, због притиска западних партнера пристаје да ради против својих економских интереса, као што је два пута био случај са Ираном на притисак САД, од краја 2010. и од увођења америчких санкција 2018. (Crahi, 2010; Iran, 2020, 28). Берлусконијева попуштања нису била довољна, па су, према сведочењу тадашњег америчког министра трезора Тимотија Гајтнера (Timothy Geithner), одређени Европљани тражили помоћ САД у рушењу Берлусконија. (Pisa 2014). У новембру 2011. огранак Билдерберга одржао је саветовање у главном граду Италије и подржао Марија Монтија, једног од менаџера америчке Голдман Сакс банке, за будућег премијера, што се и десило у новембру 2011. (Reuters, 2011). Тако је комбинацијом утицаја САД и Немачке преко међународних организација (НАТО и ЕУ) чији је Италија члан и неформалних група (Билдерберг и Трилатерала) дошло до промене власти у Италији, а последично и њене спољне политике.

Период који следи од 2011, у азијском и афричком делу приобаља највећег унутрашњег мора, почиње са низом ратова и превирања познатих под називом арапско пролеће (или зима). Оно што карактерише тај део света у другој деценији 21. века су ратови (Сирија, Либија, Јемен) и појачани активизам великих сила са иницијалним повлачењем америчке војске из Ирака, НАТО агресија на Либију и јачање руске улоге на источном и јужном Средоземљу (Сирија и Либија). Осим великих сила, значајан је појачани интервенционизам Француске те локалних земаља, Турске (Ирак, Сирија, Либија и провоцирање Грчке), Саудијске Арабије (Ирак, Јемен, Сирија) и Уједињених арапских емирата (Јемен, Либија), и стварање нових савезништава (Грчка, Кипар, Израел и Египат с једне и Триполи-Анкара са друге стране), настанак и нестанак терористичке Исламске државе.

У тој ситуацији Италијанска влада десног центра је под константним притиском са запада и ускоро ће 2011. доћи до неформалног пуча и постављења технократске владе без избора, предвођене међународним банкарима (Марио Монтијем), кога ће наследити, уместо човека који је предводио коалицију левог центра, Енрико Лета (Enrico Letta). Лета је амбициозни, нехаризматични политичар, члан исте елите као и Монти

(од Билдерберга, преко Аспен института до Трилатерале). (Trifkovic 2013). Италија се првих година друге деценије 21. века махом бави економским проблемима, а од 2014. са дестабилизацијом Либије постаје све очигледнији проблем нерегуларних миграција. Од 2013. до октобра 2017. у Италију је преко Средоземља приспело 650 хиљада нерегуларних миграната. (La strategia Italiana nel Mediterraneo 2017, 26) Ова земља је до 1990. била емиграциона, а од 2000. године бележи драстичан пораст удела становништва страног порекла.

Графикон 1: Пораст удела становништва са страним пореклом, 2003-2019

Andamento della popolazione con cittadinanza straniera - 2018

ITALIA - Dati ISTAT 31 dicembre 2018 - Elaborazione TUTTITALIA.IT

(*) post-censimento

извор: <https://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri-2018/> приступ: 31/8/2020.

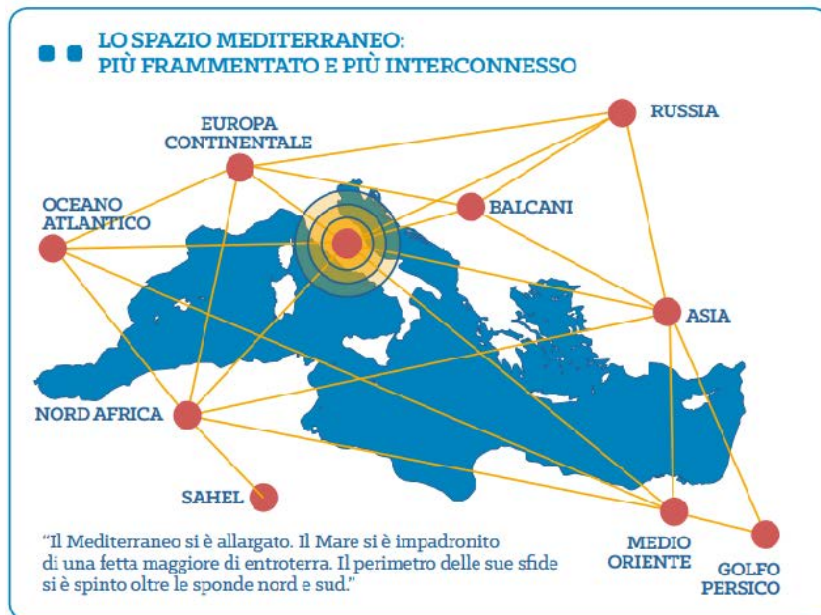
То ће кулминирати тиме да ће ово питање постати једно од кључних у унутрашњеполитичким дебатама. Коначно, као резултат проимигрантске политике пашће још један незабрани премијер, Матео Ренци (Matteo Renzi) и његова политика.⁹ Осим тога, наметнута политика 'стежања каиша', коју промовише тзв. Тројка, а која се своди на наставак приватизације и распродаје државне имовине, уз смањење социјалних гаранција, била је политика свих влада од 2011. до 2018. године.

На спољнополитичком плану Италија је наставила да усваја документа попут Стратегије за Средоземље, али у суштини је водила политику која је одобрена у Бриселу, а да при томе сама Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ никада није заиста профункционисала.

9 О италијанској политичкој сцени види: Слободан Јанковић, „Шпагети европски избори“, стр. 87-99, ур. Миша Ђурковић, *Култура полиса*, год. XVI (2019), посебно издање, Култура – Полис Нови Сад 2019.

Како своју позицију на “проширеном Медитерану” види италијанска спољна политика може се видети на мапи 1, на којој је Италија у у средишту интереса Русије, континенталне Европе, Атлантика (САД), Северне Африке, Сахела, Блиског истока, Балкана и Персијског залива. Мапа је део поменуте Стратегије за Средоземље, у којем се ово највеће готово затворено море приказује као мултиполарно. Констатује се угроженост поретка успостављеног након Првог светског рата (границе на основу Сајкс-Пико споразума), јачање недржавних актера (терориста, ДАЕШ), Русије и повећана активност Техерана, Ријада, Анкаре и Каира. Поред бројних безбедносних ризика (ратови, тероризам, миграције) аутори указују да је Средоземље поново задобило „нову стратешку важност и као платформа за глобалну повезаност.” Осим тога истакнута је продорност Кине која је постала главни трговачки партнер „арапских земаља”. (*La strategia Italiana nel Mediterraneo* 2017, 4, 5). Средоземље је са проширењем Суецког канала осигурало себи светску важност са 25 одсто превезене контејнерске робе, 20 одсто светске поморске трговине и 30% светске трговине нафтом. (*Ibid*, 5; *Confitarma* 2018, 27). У тим околностима Италија остаје први партнер у прекоморској трговини медитеранских неевропских земаља са све везаним рукама, па 2016. има обрт од 51,2 милијарде евра, испред Немачке, Француске, Шпаније и Холандије. (*Il sole 24 ore*, 2017).

Мапа 1: Средоземље и место Италије

La strategia italiana nel mediterraneo, ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale, Roma 2017, <https://www.esteri.it> приступ: 21/8/2020.

Иако аутори у италијанском министарству спољних послова примећују могућности и изазове, они их наглашено тумаче као европске. „Европа има могућност...”. Говори се о потреби даље глобализације и то у 2017. години, када је јасно да је глобализација дубоко уздрмана и да је свет на путу мултиполаризма. Напомиње се да Италија ради стално у сврху стабилности ради развоја макро-региона, али на основама (неименованих) принципа и вредности. То је искоришћено да се напомене да случај Ђулија Ређенија (Giulio Regeni) мора имати разрешење (судско), (La strategia Italiana nel Medieraneo 2017, 8) што може бити убачено и као опомена влади да се више ангажује на расветљењу убиства италијанског студента који је радио истраживање у Египту као део доктората на Кембрицу.¹⁰ Страх од растућих сила Русије и Кине, али можда и Француске,

¹⁰ У италијанским медијима је ово убиство из 2016. године више пута истраживано и постоје озбиљне индиције да је Ређенија (Giulio Regeni) злоупотребила британска обавештајна служба за прикупљање података, а да он тога није био свестан. Као резултат несвесног рада за Британце мулцен је до смрти.

која настоји да свуда истисне Италију, приметан је са позивом да локалне земље преузму гаранције за локалну стабилност. (*La strategia Italiana nel Medierraneo* 2017, 8). Индикативани су и ставови изнети у *Извештају о италијанској спољној политици* објављени у издању утицајног неолибералног *Института спољних послова* (Istituto affari esteri) из Рима. Приређивач зборника говори прво о Европској унији, уместо о Италији, чиме указује на ограничења самосталне спољне политике Рима, односно на пожељне домете самосталности деловања италијанске владе. (Greco, 2018, 17-18). Баш у Средоземљу и на Блиском истоку, како констатује аутор, Унија се 'мучи' да оснажи своју улогу, посебно на пољу безбедности. Док се говори о економским и војним слабостима (иза критике реформе војске крије се дугорочни интерес великих корпорација за приватизацију војске), аутор стрепи од суверенизма, национализма и протекционизма. (Исто, 19, 20, 91).¹¹

Ипак, без обзира на мањак самосталности, Италијанске компаније и сама држава ипак су после кризе из 2011. започеле, барем економски, опоравак односа са претходно кључним партнерима. У том смислу индикативни су односи са Египтом, Либијом и Турском. У две од ове три земље Француска има другачију па и супротстављену политику од италијанске, што је само један од показатеља неконзистентности и нефункционалности наводне Заједничке спољне и безбедносне политике (ЗБОП) ЕУ. Занимљиво је за Француску да је она искористила интервенцију из 2011, потом економско-политички притисак преко Тројке (Европска централна банка, ММФ и Европска комисија) на Рим, да се наметне као велики играч у Либији који ће временом постати партнер парламенту у Тобруку и генералу Халифи Хафтару, док је Италија остала послушна политици коју је претодно Брисел подржавао, а то је признавање владе у Триполију као легитимне. Као што је напред наведено, деловање неке државе у међународним односима делимично је одраз воље доносилаца одлука, а они сами могу бити под утицајем доминантне силе у међународном хијерархијском поретку. У том погледу може

¹¹ IAI је једна од експозитура транслатлантских лобија супротстављених националним интересима Италије и других земаља. Зато и не чуди страх од национализма и позивање на што јачу интеграцију Уније уз одустајање Италије од посебних интереса као државе. (Нпр. Greco, 2018, 20, 36).

бити и разноликости приступа, па и стратешког сагледавања околности. Тако је италијанска Војна морнарица (*Marina militare*) објавила у посебном издању свог часописа *Rivista marittima* (*Rivista marittima* 2019) елементе стратешких праваца за период 2019-2034. Ту су предвиђени разумевање околности у којима је активна војна сила, предупређивање изазова и сукоба, коначно и реаговање “ради одбране националних интереса или у оквиру чланства у НАТО и ЕУ”. (*Ibid*, 8). У том смислу занимљив је преглед италијанског учешћа у војним и другим безбедносним мисијама на Средоземљу.

УЧЕШЋЕ У ВОЈНИМ МИСИЈАМА У СРЕДОЗЕМЉУ

Да би осигурала своје интересе директно и посредно, учешћем у војним и другим међународним мисијама, Рим 2020. године учествује у чак 35 мисија са око 7300 војника. (*Marrone, Nones, 2020*). Пет мисија су започете ове године од којих је у Средоземљу најзначајнија EUNAVFOR MED Irini за патролирање вода испред Либије, осигурања ембарга на оружје према тој земљи, заправо према источном делу. Она је нека врста наставка претходне EUNAVFOR MED Sofia, окончане 31. марта на дан када је Савет ЕУ донео одлуку о покретању нове мисије. (*Autorizzazione e proroga missioni internazionali* 2020, 15, 18). У макрорегији је најмногољуднија војна мисија у Либану, UNIFIL са 1216 припадника, док је следећа мисија у Ираку и Кувајту, на ободима Средоземља, или у његовој проширеној зони, са 1100 људи. Мисија у Либији Miasit, броји 400 чланова. Превасходно је намењена одржавању пољске болнице у Мисрати и тренингу трупа лојалних Триполију, односно ондашњој исламистичкој влади, као и пропала мисија ЕУ EUBAM LIBYA. У поменутој мисији Ирини ангажовано је 517 припадника италијанских оружаних снага. (*Autorizzazione e proroga missioni internazionali*, нав. дело). Осим тога, Италија има учешће у мањим ЕУ, НАТО и УН мисијама у Алжиру, Тунису, Египту, па на Балкану у Албанији, Босни и Херцеговини, на окупираном Косову и Метохији, у Палестини чак три мисије са укупно мање од 40 припадника, као и на Кипру. Коначно, осим у мисији Ирини, Италија учествује и у више поморских мисија на Средоземљу

од којих је најангажованија у билатерално уговореној мисији подршке властима у Триполију у оквиру операције *Mare sicuro* са 734 припадника, и у две НАТО мисије у западном и источном Медитерану са укупно 539 припадника. (Ibid, 48, 77). У сенци поменутих је и учешће италијанског контингента од 78 припадника за надгледање спровођења Египатско-израелског мировног споразума. (MFO 2020). Војни ангажман само је део свеукупних односа и политике Рима од Гибралтара до Босфора и Суеца.

ОДНОСИ СА ЕГИПТОМ, ЛИБИЈОМ И ТУРСКОМ

Док су у европском делу Средоземља најважнији партнери Италије Француска, Русија и Шпанија,¹² Либија, Египат и Турска су кључни економски партнери Рима у неевропском. Посебну пажњу ћемо зато посветити прегледу односа са тим државама у наведеном периоду. Помињана Либија је географски, историјски и варијабилно економски и политички везана за Рим. Идеолошка позадина није битна само за разумевање политике, већ почесто и за оцене аутора научних чланака.¹³ Стога и не чуди погрешна тврдња италијанских аутора о делимичном дисконтинуитету спољне политике у деловању владе и Фарнезине (други назив за министарство спољних послова по имену зграде у којој је смештено) тиме што је политика усмерена ка Либији и контроли миграција, као да Берлусконијеве владе нису биле усмерене на исто (Colombo, Dessì 2018, 121).

Италија је главни спољнотрговински партнер те земље и након западања земље у грађански рат (од 2014.) Од укупног извоза ЕУ у ту земљу, који је 2017. године износио 4,4 милијарди евра Италија је извезла роба у вредности од једне милијарде (види Табелу 2). (European Commission 2020). О економском интересу апенинске државе за ову, претежно пустињску државу већ је наведено напред у тексту. Либија је преко пута Италије, па је осим историје и географски

12 Додуше са Француском су ти односи већ дуго конкурентски.

13 Зато они који објављују у најреномиранијим институтима Италије, у ИАИ и у ИСПИ, готово увек критикују национализам, протекционизам, патриотизам и уздижу интеграције, слободно тржиште, НАТО и ЕУ. Поменути два института су битна јер делимично служе за попуњавање дипломатског и парадипломатског кадра на Апенинима.

положај ‘упућује’ на сарадњу са том земљом. Због рата у тој земљи она је четврти снабдевач Италије нафтом и гасом (иза Русије, Ирака и Азербејџана). (Confartigianato 2020). Владе на челу са неизабраним премијерима у периоду 2011-2018. године водиле су политику у складу са интересима страних партнера. За разлику од Берлусконија који је на речима био највернији савезник Америке, али и велики пријатељ Русије (тј. економске сарадње са Русијом) и промотер економских интереса Италије где год је успевао, наредне владе су без отпора усвајале санкције и слушале одлуке Вашингтона и интереса најмоћнијих неформалних група, које су подржавале овог или оног кандидата за премијера.¹⁴ Тек ће каснија отварања докумената показати колико је иза појединих послова стајала паралелна дипломатија војске, произвођача наоружања и технике и енергената. У том кључу ваља сагледати и политику Италије према Либији. Владе у Риму, уз кратки изузетак ‘жуто-зелене’ владе странке Лега и Покрета пет звезда (јуни 2018-септембар 2019), подржава владу у Триполију састављену од исламистичких партија и покрета. Управо кратко искуство владе коју су саставиле тада анти-системске странке, указује на могућност другачије политике Рима и разлике у деловању државе у зависности од елита које доносе одлуке. Дакле, у првој влади Контеа са Матеом Салвинијем као министром унутрашњих послова који је преко полицијске сарадње учествовао посредно и у креирању спољне политике земље, долази до састанака са генералом Халифом Хафтаром (Khalifa Haftar) на највишем нивоу у септембру 2018. и у мају 2019. (Nardone 2020; Il Messaggero 2019).

Италијанска војска је мање-више у континуитету присутна на либијском тлу преко мисија ЕУ и самостално, али са врло штурим дометима. У току је трећа војна мисија од 2011, под називом МИАСИТ (MIASIT - Missione bilaterale di assistenza e supporto in Libia). (Esercito 2020). Припадници

14 Де Бенедети и ужи круг италијанских олигарха су преко медијске групе Еспресо (Gruppo editoriale Espresso) и затворених за јавност Билдерберг и других групација за састајање економско-политичке глобалистичке елите, утицале на избор премијера или шефа најчешће владајуће Демократске партије. Види када, на пример, један од двојице најбогатијих људи Италије, власник медијске групе Еспресо 2013. најављује Ренџија као премијера девет месеци раније: “De Benedetti tifa per Renzi:”E’ l’unico leader del Pd”...e bastona ancora Bersani”, *Libero Quotidiano* 05 Maggio 2013, <https://www.liberoquotidiano.it/> приступ: 25/4/2017.

војне морнарице у луци Триполија баве се обуком обалске страже лојално Фајезу ал Сераџу (Fajez al-Sarraj), и затворени у Мисрати, источно од Триполија. (Gaiani 2020). Политика им је везала руке, а од почетка снажне турске интервенције у тој земљи 2019. године (непознат број турских војника и хиљаде сиријских и других најамника) Турска постаје кључни партнер владе у Триполију. (Abueish 2020).

Табела 2: Извоз Италије у Турску, Либију и Египат 2017-2019 (у милионима евра €)

Године	Државе/дестинације италијанског извоза		
	Египат	Турска	Либија
2017	2917,93	9999,9	1000
2018	2687,79	8083	1210 ¹⁵ -1420 ¹⁶
2019	2419,65	7694	Нема података

Табела 3: Увоз Италије из Турске, Либије и Египта 2017-2019 (у милионима евра €)¹⁷

Године	Државе/порекло италијанског увоза		
	Египат	Турска	Либија
2017	1824,47	8300	2786
2018	2.106,55	9039	4190
2019	1.928,79	8307,7	5280

15 “STUDI – Italia primo paese UE per export no-energy verso la Libia, soprattutto alimentare, elettronica e macchinari. Al top per export Salerno, Milano, Napoli, Ravenna e Bergamo. La Libia è 5° fornitore di energia dell’Italia”, *Confartigianato*, 15 Aprile 2019, <https://www.confartigianato.it/2019/04/studi-italia-primo-paese-ue-per-export-no-energy-verso-la-libia-soprattutto-alimentare-elettronica-e-macchinari-al-top-per-export-salerno-milano-napoli-ravenna-e-bergamo-la-libia-e-5-fo/#:~:text=Ne%202018%20l'export%20verso,crescita%20del%2019%2C1%25>. приступ: 2/9/2020.

16 Libya, “The Observatory of Economic Complexity”, <https://oec.world/en/profile/country/ly> приступ: 2/9/2020.

17 На основу табеле 5b из: “Statistiche relative all’import/export di merci dell’Italia”, *Osservatorio economico - Ministero dello sviluppo economico*, Roma, https://www.mise.gov.it/images/stories/commercio_internazionale/osservatorio_commercio_internazionale/statistiche_import_export/completo.pdf p. 9; и http://www.infomercatiesteri.it/scambi_commerciali.php?id_paesi=101

Иако је након пада прве владе Ђузепе Контеа (Giuseppe Conte) Италија наставила да одржава и односе са Халифом Хафтаром, сама политика је постала уздржанија. Последњи у низу догађаја који указују на тренутну слабост ове земље јесте отмица или хапшење сицилијанских рибара на 60 наутичких миља далеко од либијске обале, од стране морнарице лојалне Тобруку и Бенгазију још 1. септембра. Отада безуспешно трају преговори за њихово ослобађање у које је Рим одлучио да укључи и Емирате.

Усмереност Италије на Либију је евидентно геополитичка, што може видети свако ко стави географску мапу пред себе, она је и историјска, јер традиционално Француска има већи утицај у Тунису који је физички ближи Сицилији. О економским разлозима довољно је речено. Сарадња са Египтом је мотивисана економским и безбедносним разлозима. (Gresco, 2018, 39). Контрола Суецког канала, односно поморске трговине, утицај Каира на Либију и важност Египта за политику у арапском свету и на Блиском истоку наводе сваку Средоземну земљу да развије добре односе са том земљом (осим ако не дође до непријатељства, као између Анкаре и Каира). (Gresco, 2018, 148). Сарадња са Египтом је била у узлазној фази, недуго након пуча из 2013. године. (Gresco, 2018, 145). Ово је економски било и остало врло важно за Рим, јер је тамошњи енергетски гигант ЕНИ открио 2015. највеће налазиште природног гаса у Средоземљу (прва процена је била да има 850 милијарди кубних метара гаса) у пољу Зохран. Међутим, убиство студента Ређенија 25. јануара 2016. године, за које италијански генерал војне полиције Марио Мори криви делимично британске службе, узроковало је привремени застој у добрим односима.¹⁸ Још два случаја хапшења египатских грађана су могла да покваре доносе Рима и Египта који су деценијама стрепња за званични Лондон.¹⁹ Италија је априла 2016. повукла амбасадора и вратила га тек 14. августа 2017. у време када је народ на Апенинима најзаузетији паковањем за одмор. (Siepelunga 2016). Данас ЕНИ има право на 50 одсто гаса који се дневно вади на том налазишту, а има још

18 Види о томе на: <https://www.maurizioblondet.it/finalmente-la-verita-regeni-mandato-morire-dai-servizi-inglesi-lex-capo-dei-ros-mario-mori/>

19 Види о томе у обе књиге ауторског двојца Cereghino, Fasanella.

13 уговора за истраживање и екстракцију гаса у Египту, уз најновије налазиште откривено 20. септембра 2020.²⁰ Обнова дипломатских односа пропраћена је продајом војних фрегати најмноогољуднијој арапској земљи, која је такмац Турске. Наиме, иако је 2017. Италија продала Египту наоружање у вредности од свега \$ 7,4 милиона долара, већ 2020. су најављено склопљени уговори о продаји различитог наоружања и опреме у вредности изумеђу 9 и 11 милијарди долара. Као део реализације уговора у јуну 2020, Италија је послала две војне фрегате египатској морнарици, а најављују се још четири као и други бродови, те авиони, што бомбардери што школски, хеликоптери и друго. (*Il Fatto quotidiano* 2020). Коначно преко Писма о намерама од 9. јуна између Грчке и Италије, а на тему граница ексклузивних економских зона двају земаља, повлачи се потез против политике Турске у Средоземљу. (*Latino* 2020). Тако су и поред претходне дуге економске сарадње Рима и Анкаре односи покварени, а понајвише због турског ангажмана у Средоземљу и нарочито у Либији. У Либији је, након критика ЕУ и њене мисије Ирине, турска војна морнарица послала на хиљаде цихадиста из Сирије, а сумња се и сомалијске ратнике, како би се уз војну тејхнику и опрему Анкаре и непознати број турских војника борили против Либијске народне армије (*Libyan National Army*) под вођством Хафтара. Турски министар послова Мевлут Чавушоглу је то објаснио потребом заштите легитимних власти од бандита и ратног вође. (*Republic of Turkey* 2020).

ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ

Унутрашња политика, тј. воља доносилаца одлука, на примеру италијанске средоземне политике, јасно утиче на карактер понашања земље у међународној арени. Међутим, на вољу носиоца власти више-мање утиче и положај земље у међународном хијерархијском поретку што је у складу са комбинованим Лејковим моделом утицаја на унутрашњу и спољну политику. Средоземна политика је традиционално најважније поље спољнополитичког ангажмана политичког Рима. У раздобљу које претходи посматраном периоду Италија

20 Подаци о свим налазиштима гаса у Египту налазе се на интернет страници: "Our work in Egypt", *Eni* <https://www.eni.com/en-IT/global-presence/africa/egypt.html> приступ: 12/10/2020.

је успевала да контролише нерегуларне мигрантске токове (преко споразума са Либијом), осигура себи економски примат на *Mare Nostrum* и тиме обезбеди основе за развојну политику земље у сарадњи са светским силама САД и Русијом. Међутим, након 2011. са променом политичке елите на власти, преко спољног неформалног притиска, долази до неконтролисаних ирегуларних миграција. Италија је због неодлучне политике, у периоду 2011-2018. и од 2019. до данас постала слабији актер у земљи за коју је везана економским, геополитичким и историјским разлозима. У Либији снажније и приметније од Италије делују Русија, Француска, Уједињени Арапски Емирати и Египат који подржавају генерала Хафтара, доминантног у источном и централном делу територије некадашње Џамахирије, док је на Западу те земље доминантан утицај Турске. Своју значајну ангажованост у међународним војним мисијама Рим користи у зависности од политике коју дефинише влада у Риму, па је међународно војно присуство варијабла зависна од политичке воље што указује на валидност италијанске неокласичне геополитике. Баш је слабост италијанских влада након 2011, добијена на подршци дела домаћег крупног капитала, Билдерберг групе и Трилатерале, утицала на слабост и неодлучност. Италијанске привилеговане позиције у некадашњој колонији, преузеле су на западу земље Турска и на истоку Египат и Русија. Самосталније и одлучније деловање Италије раније се суочило са заједничким притиском партнера из ЕУ. Овога пута односи у некадашњем римском језеру су промењени. Дошло је до нових савезништава на Средоземљу и јачања Русије која је у ранијем периоду била добар економски па и политички партнер Рима. Сама Стратегија за Средоземље италијанске владе указује да је унутрашње море постало мултиполарно. Такав развој догађаја уз будућу смену власти у Риму отвара шансу за храбрију економску и безбедносну политику Италије.

РЕФЕРЕНЦЕ

“Autorizzazione e proroga missioni internazionali 2020”,
Dossier 10 Giugno 2020, DOC. XXV n. 3 e DOC. XXVI n. 3
Senato della Repubblica e Camera dei deputati, pp. 97.

(a cura di) Giorgio, Fabio, “Statistiche relative all’import/export di merci dell’Italia”, *Osservatorio economico - Ministero dello sviluppo economico*, Roma, https://www.mise.gov.it/images/stories/commercio_internazionale/osservatorio_commercio_internazionale/statistiche_import_export/completo.pdf приступ: 12/9/2020.

“I mezzi della marina militare”, *Marina militare*, <https://www.marina.difesa.it/noi-siamo-la-marina/mezzi/Pagine/default.aspx> приступ: 25/8/2020.

“L’Italia nell’economia internazionale Rapporto 2010-2011”, *Ministero dello sviluppo economico*, Roma 2011, <https://www.ice.it/it/sites/default/files/inline-files/Rapporto%20Ice%20-%202011.pdf> приступ: 14/8/2020.

“La strategia Italiana nel Medierraneo”, *Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale*, Roma 2017, https://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/la-strategia-italiana-nel-mediterraneo.html приступ: 21/8/2020.

“Le relazioni economiche tra l’Italia e il Mediterraneo: Rapporto annuale 2011”, *Studi e ricerche per il Mezzogiorno - SRM*, Napoli 2011.

“Linee di indirizzo strategico 2019/2034”, *Rivista Marittima*, Marina militare 2019, pp. 68.

“Registro internazionale”, *Confitarma – Confederazione Italiana armatori* Roma 2018, pp. 97, <https://www.confitarma.it/wp-content/uploads/2018/07/Confitarma-2018-WEB.pdf> приступ: 22/3/2020.

“Review of maritime Transport 2019”, *UNCTAD*, Sales No. E.19.II.D.20, Geneva 2019.

“STUDI – Italia primo paese UE per export no-energy verso la Libia, soprattutto alimentare, elettronica e macchinari. Al top per export Salerno, Milano, Napoli, Ravenna e Bergamo. La Libia è 5° fornitore di energia dell’Italia”, *Confartigianato*, 15 Aprile 2019, <https://www.confartigianato.it/2019/04/studi-italia-primo-paese-ue-per-export-no-energy-verso-la-libia-soprattutto-alimentare-elettronica-e-macchinari-al-top-per-export-salerno-milano-napoli-ravenna-e-bergamo-la-libia-e-5-fo/#:~:text=Nel%20>

2018%20l'export%20verso,crescita%20del%2019%2C1%25.
приступ: 2/9/2020.

“STUDI – Da Iraq e Libia il 31,4% dell'import di petrolio. Con +20 \$/barile petrolio il PIL cala di 7,1”, Confartigianato, 7 Gennaio 2020, <https://www.confartigianato.it/2020/01/studi-da-iraq-e-libia-il-314-dellimport-di-petrolio-con-20-barile-petrolio-il-pil-cala-di-71-miliardi-e-04-punti/> приступ: 2/9/2020.

Ajzenhamer, Vladimir, “Bojno polje praxis: realističko-konstruktivistički duumvirat i „posrtanje” liberalnog internacionalizma”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIX, br. 2-3, 2017, str. 262-282.

Dabić, Dragana, “Kritička teorija međunarodnij odnosa na početku 21. veka”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIX, br. 2-3, 2017, str. 332-348.

Давутоглу, Ахмед, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд 2014, стр. 525.

Braneschi, Francesco (A.A. 2018/2019) L'uso dello strumento militare: il modello italiano, Tesi LUISS, http://tesi.luiss.it/26712/1/630182_BRANESCHI_FRANCESCO.pdf

Carbone, Maurizio & Coralluzzo, Valter, “The Politics of Italy's Foreign Policy in the Mediterranean”, *Mediterranean Politics*. Vol. 14 No. 3, 2009, pp. 429-435. DOI 10.1080/13629390903346996.

Cereghino, Maria Jose, Fasanella, Giovanni, *Il Golpe Inglese*, Chiarelettere (terza edizione – треће издање), 2015a.

Cereghino, Maria Jose, Fasanella, Giovanni, *Colonia Italia*, Chiarelettere 2015b.

Greco, Ettore (a cura di), *L'Italia al bivio Rapporto sulla politica estera italiana*, IAI, Edizione 2018, https://www.iai.it/sites/default/files/iaiq_19.pdf pp.186.

Iacovini Gabriele, “I rapporti bilaterali tra Italia e Libia alla luce del trattato di amicizia”, Osservatorio di politica internazionale, n. 8 – Maggio 2010, *CeSI*, pp. 4, <http://www.parlamento.it/application/xmanager/projects/parlamento/file/repository/affariinternazionali/osservatorio/note/Nota8CeSIRapporti%20Italia%20Libia.pdf> приступ: 30/8/2020.

“Italy and the Mediterranean: between tradition and new challenges”, *ISPI* 30 Maggio 2016, <https://www.ispionline.it/it/publicazione/italy-and-mediterranean-between-tradition-and-new-challenges-15154> приступ: 27/8/2020.

Јанковић, Слободан, „Италијански иредентизам у оквиру народноослободилачких покрета у Аустроугарској”, *Политеа* Научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања, Бања Лука 2014, стр. 217-234.

Janković, Slobodan, “Geopolitička misao apeninskog poluostrva: učitelji i učenici”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXII, br. 1, 2020, str. 101–125.

Јанковић, Слободан, *Англоамеричка обмана*, Београд 2017.

Јанковић, Слободан, „Шпагети европски избори”, стр. 87-99, ур. Миша Ђурковић, *Култура полуса*, год. XVI (2019), посебно издање, Култура – Полис Нови Сад 2019.

Korać, Srđan (ur.), “Proučavanje međunarodnih odnosa u tesnacu? Stanje debate na početku 21. veka”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIX, br. 2-3, 2017, str. 171-394.

Korać, Srđan i Nenad Stekić, “Military Interventions As Omitted Variable Of Inversed Democratic Peace: An Empirical Evidence”, *Serbian Political Thought* No. 4/2019, Year XXVI, Vol. 66 pp. 77-97 DOI: 10.22182/spm.6642019.4

Kostić, Marina, “Marksističke teorije međunarodnih odnosa na početku 21. veka”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIX, br. 2-3, 2017, str. 285-308.

Lebow, Richard Ned, “You can’t keep a bad idea down: Evolutionary biology and international relations”, *International Politics Reviews*, No. 1, pp. 2–10 (2013). <https://doi.org/10.1057/ipr.2013.2>

Marrone Alessandro, e Michele Nones, *Le forze italiane in missione all'estero: trend e rischi*, Documenti IAI, 20/03 Marzo 2020, pp. 17.

Perrone, Andrea, “Gli esordi della geografia politica italiana e gli scritti di Ernesto Massi”, *Geopolitica, rivista semestrale dell’Isag*, Vol. V, No. 1/ gennaio-giugno 2016, pp. 31-60.

Trifkovic, Srdja, “Giulio Andreotti: A Career”, *The Chronicles*, July 2013, <https://www.chroniclesmagazine.org/article/giulio-andreotti-a-career-full-article/> приступ: 18/8/2020.

Fearon, James D. “Domestic Politics, Foreign Policy, and Theories of International Relations”, *Annual Review of Political Science* No. 1, 1998, pp. 289–313.

Abuiesh Tamara, “Turkey sends mercenaries, militants of different nationalities to Libya”, *Al Arabiya* 13 July 2020, <https://english.alarabiya.net/en/News/north-africa/2020/07/13/Turkey-sends-mercenaries-militants-of-different-nationalities-to-Libya-Reports> приступ: 10/10/2020.

“Aerei da guerra al Cairo, ma Roma fa finta di nulla”, *Il Fatto quotidiano* 7 Giugno 2020, <https://www.ilfattoquotidiano.it/in-edicola/articoli/2020/06/07/aerei-da-guerra-al-cairo-ma-roma-fa-finta-di-nulla/5826941/> приступ: 10/10/2020.

“Article by Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu titled “EU-Turkey relations are strained but we have common ground to build on” published in Politico, 13 July 2020”, *Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs*, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-makalesi-13-7-2020.en.mfa приступ: 10/9/2020.

“De Benedetti tifa per Renzi:”E’ l’unico leader del Pd”...e bastona ancora Bersani”, *Libero Quotidiano* 05 Maggio 2013, <https://www.liberoquotidiano.it/news/politica/1235677/De-Benedetti-tifa-per-Renzi----E--l-unico-leader-del-Pd-----e-bastona-ancora-Bersani--.html> приступ: 25/4/2017.

De Forcade, Raoul, “Italia davanti a Germania e Francia negli scambi marittimi mediterranei”, *Il Sole 24 ore*, 1 Aprile 2017, <https://www.ilsole24ore.com/art/italia-a-germania-e-francia-scambi-marittimi-mediterranei-AE7kyIw> приступ: 22/8/2020.

Gaiani, Gianandrea, “Quale ruolo per i militari italiani nella Libia sotto l’egemonia di russi e turchi?”, *Analisi difesa* 15 Gennaio 2020, <https://www.analisedifesa.it/2020/01/quale-ruolo-per-i-militari-italiani-nella-libia-sotto-legemonia-di-russi-e-turchi/> приступ: 10/10/2020.

www.globalgeografia.com

Intervista con Stefania Craxi, *Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale*, 02/10/2010, https://www.esteri.it/mae/en/sala_stampa/interviste/2010/02/20100210_situazione_iran.html приступ: 24/8/2020.

Iran, Info mercati esteri, *Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale*, 2020, http://www.infomercatiesteri.it/public/rapporti/r_104_iran.pdf приступ: 24/8/2020.

Keay Justin, “Country Report: Libya”, *Global Finance* January 01, 2011, <http://www.gfmag.com/archives/133-january-2011/10948-country-report-libya.html#axzz1NRX3TsMe>, скинуто: 26/05/2011.

Latino, Agostina, “Italia e Grecia: zone economiche esclusive e interessi nel Mediterraneo”, ISPI 22 Giugno 2020, [https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/italia-e-grecia-zone-economiche-esclusive-e-interessi-nel-mediterraneo-26617#:~:text=Uno%20stato%20costiero%20non%20pu%C3%B2,zona%20economica%20esclusiva%20\(Zee\).](https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/italia-e-grecia-zone-economiche-esclusive-e-interessi-nel-mediterraneo-26617#:~:text=Uno%20stato%20costiero%20non%20pu%C3%B2,zona%20economica%20esclusiva%20(Zee).) приступ: 10/10/2020.

“Libya”, *European Commission*, 23 April 2020, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/libya/> приступ: 29/8/2020.

“Libya”, The Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/en/profile/country/lby> приступ: 2/9/2020.

“Libia, due ore di colloquio a palazzo Chigi tra Conte e Haftar”, *Il Messaggero* 16 Maggio 2019, https://www.ilmessaggero.it/politica/la_lunga_transizione_libica-4495529.html приступ: 12/8/2020.

“*Missione bilaterale di assistenza e supporto in Libia (MIA-SIT)*”, *Esercito 2020*, http://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_oltremare/Pagine/Libia-MIL.aspx *npucmyн*: 9/10/2020.

Nardone, Isabella, “Tregua a rischio? Il petrolio libico nel mirino. E Moavero incontra Haftar”, *Formiche* 10/09/2018 <https://formiche.net/2018/09/petrolio-libico-mirino-moavero-haftar/> приступ: 12/8/2020.

NEWSMAKER-”Italian Prussian” Monti sworn in as premier, *Reuters* November 16, 2011, <https://www.reuters.com/article/italy-monti/newsmaker-italian-prussian-monti-sworn-in-as-premier-idUSL5E7MG4JG20111116?feedType=RSS&feedName=technologySector> приступ: 20/8/2020.

Pica, Paolo, “Geithner: «Nel 2011 una trama europea per far cadere Berlusconi»”, *Corriere.it*, 13 Maggio 2014, https://www.corriere.it/economia/14_maggio_13/geithner-nel-2011-trama-europea-far-cadere-berlusconi-9fae6c54-da81-11e3-87dc-12e8f7025c68.shtml приступ: 31/8/2020.

Ports of Genoa, <https://www.portsofgenoa.com/en/about-us/port-in-numbers.html>

www.sapere.it

Siepelunga, Viola, “Italia-Egitto: ambasciatore al Cairo, i camaleonti”, *Affari internazionali* 16 Ago 2017, <https://www.affarinternazionali.it/2017/08/italia-egitto-regeni-ambasciatore/> приступ: 20/9/2020.

Slobodan Jankovic

ITALIAN POLICY IN SOUTH AND EAST MEDITERRANEAN

Resume

Italian policy in South and East Mediterranean could be understood best by applying the Italian neoclassical school of geopolitics. Author first explains validity of this approach among other possible theoretical backgrounds. He adopts content analysis, economic statistics and geopolitical analysis in order to research the issue. Italy is important player in the macro-region of Mediterranean. Particularly troubled and challenging processes in this part of the world require particular attention of researcher. One way of understanding the processes is looking through the prism of Rome. Author explained the roots of contemporary policy of Italy, geopolitical and economic factors and internal policy. He briefly analysed strategic choices of Italian policies in this part of the world in previous period. Paper is divided in three unequal parts of which central is subdivided in four parts with examination of sources, geopolitical importance of *Mare Nostrum* for Italy, usage of military missions, relations with Libya, Egypt and Turkey, as three key economic and political countries for Italian politics in that part of the world. He explained interest of Italy in Libya and deterioration of its positions in that country, in paralel with betterment of relations with Egypt where its economic interest are not endangered by other foreign countries, like in Libya. Finally, author emphasizes the role of the political will in conducting foreign policy and claims that Rome lost part of its positions despite of geopolitical, historic and economic importance of this macro-region for Romes' politics, due to influence of external formal and informal actors on forming foreign and internal policies in the Appenines.

Keywords: Italy, Mediterranean, geopolitics, foreign trade, Libya, political will.

* Овај рад је примљен 10. августа 2020. године, а прихваћен на састанку Редакције 15. септембра 2020. године.